

AZ ÁLTALÁNOS NYELVI KÉSZSÉG FEJLŐDÉSE A TÖRTÉNELEM ÉS A LENGYEL ORSZÁGISMERET FOGLALKOZÁSOKON*

A lengyel országismeret és történelem foglalkozásokon a módszertani anyagok feldolgozásával fejlődnek az egyetemi tanulmányok folytatásához feltétlenül szükséges nyelvi alapkészségek, nevezetesen az élő beszéd megértése, az olvasás és írás.

A külföldi hallgatók tanításának első heteiben az első fejlesztendő készség a beszéd. Amikor a hallgatóknál a legfontosabb nyelvi alrendszer, ti. a fonológia és a szórend automatizálódik, akkor válik az előbbiekkal egyenrangúvá az írás és az olvasás.¹

L. Zabrocki véleménye szerint: „A nyelvtanítás olvasatással, vagyis a nyelv grafikus kódjának elsajátíttatásával való kezdése ellentétes a nyelvészet elméleti általánosításával. Ez a gyakorlatban is gyenge eredményt ad.”²

Nyolc hét nyelvtanulás után kerül bevezetésre a lengyel országismeret és történelem tantárgyak a humán továbbá a közgazdász-szociológus csoportoknál, ezért további két-három héten keresztül az írás-olvasás terhére az élőbeszédet és annak megértését előtérbe kell helyezni.

A más anyanyelvű számára a történelemtudományi szövegek a mindennapi nyelvénél sokkal nehezebbek, ezért nem is lehet a történelem és országismeret tantárgyakba túl sok új nyelvi elemet beiktatni.

A történelem és országismeret foglalkozásokon az első hetekben sokszor használnak fel térképeket, ábrákat, illusztrációkat, diákat, amelyek kétségkívül segítenek a tanulóknak abban, hogy a különböző törvényszerűségeket, jelenségeket, meghatározásokat megértsék és rögzítsék.

A vizualitás megkönnyíti a tananyag emlékezetbe vésését, de nem mindig könnyíti meg a kifejezések szemantikai vonatkozásainak megértését.

Igen fontos a lengyel nyelvi foglalkozásokon a szerepjáték módszere, amely ritkán, vagy egyáltalán nem valósítható meg a történelem – országismeret foglalkozásokon. Itt is előfordulnak egyes idegen fogalmak, amelyekre a tárgy megpróbálja a hallgatót asszociáltatni, de a konkrétum megtalálása a társadalomtudományoknál nem könnyű. A humán és közgazdász-szociológus csoportoknál az „Óslávok élete” témát tárgyalva Biskupiu képét, továbbá a termelő erők fejlődését és öltözeteket bemutató illusztrációkat használunk fel, vagy a „Lengyel állam megalakulása és fejlődése” c. összefoglaló ismétlés keretében az Archeológiai Múzeumba szervezünk látogatást, sőt a tanév végén lengyelországi kirándulást teszünk a „Piasz királyok nyomában”

A „Lengyelország földje és népei” c. foglalkozásokon világ- Európa- és Lengyelország térképeket használunk fel, továbbá a lengyel táj szépségeit bemutató diákat, statisztikai évkönyveket, a „Második világháború” és a „Lengyel Népköztársaság megszületése” c. témánál a Lodzi Munkásmozgalmi Múzeumot látogatjuk meg és filmet vetítünk.

*—: Rozwijanie sprawności ogólnojęzykowych na zajęciach z historii i wiedzy o PRL

Minden alkalmazott audiovizuális anyag közvetítő szerepet tölt be a nyelvi jelek (hangok és annak grafikus megfelelői) és azok valóságos megfelelői, a szöveg elemei és tárgyai között és a lengyel nyelv kontextualizálására szolgálnak. Tehát a lengyel nyelv elemeinek jelbeli formáit szorosan kötniük kell azok szemantikai minőségéhez, a történelmi fogalmakat közvetítő képi jelekhez. Mindenekelőtt közlemény jellegűeknek kell lenniük, ez azt jelenti, hogy reprezentálniuk kell a dolgok, tevékenységek, események legfontosabb jellemzőit. Így például, ha a közgazdász csoportokat az óslávok foglalkozásaival ismertetjük meg, akkor azzal kapcsolatos illusztrációkat, vadászt, halászt, földművest valamint szerszámaikat, íjat, horgászbót, hálót, ladikot, kapát mutatunk be. Ez kiválóan szolgálja mind a történelmi fogalmak megismerését, mind pedig a nyelvoktatást (pl.: N.: Ki ez? S.: Ez vadász. N.: A vadász mivel foglalkozik? S.: A vadász vadászattal foglalkozik. N.: Hogy nevezik a vadász szerszámát? S.: A vadász szerszámát íjnak nevezik.)

A vizuális segédeszközök csak akkor töltik be didaktikai szerepüket, ha megfelelően elő vannak készítve és megfelelő időben és céllal kerülnek felhasználásra. A pszichológusok véleménye szerint: „olyan ábrák, amelyek nem a főtartalomra vonatkoznak, nem szükségesek, és nem meghatározók a megértés szempontjából”.³

Az idegen nyelv oktatásában egy sereg szót egyáltalán nem lehet képeken bemutatni. Ezeket a szavakat először ki kell mondani, hogy a hallgató felismerje a kiejtett hangokat, majd a hallgatóval ismételtetni kell, hogy felismerjen minden hangot, addig amíg önállóan helyesen le tudja írni.

Igen gyakran előfordul, hogy a külföldi tanuló nem érez különbséget a tanult idegen nyelv és saját anyanyelve hangjai között. Tehát az idegen nyelv hangjait megpróbálja anyanyelve hangjaival helyettesíteni, és a grafikus kódok alapján egy saját hangjelsozortat kialakítani. Éppen ezért a külföldiek nyelvtanításában hangsúlyos szerepet kap a rendszeres ismétlés, valamint a kiejtés állandó korrigálása. Az országismereti tárgy oktatásának első két hónapjában (november–december) a humán és közgazdász-szociológus csoportoknál javasoljuk a „négy személyes rendszer” módszerének széles körű alkalmazását „kérdés-felelet, kérdés-felelet” formájában.

A módszertani változásokat lépcsőzetesen, a hallgatók percipiálói készségétől függően kell bevezetni. A hallgatóktól hosszabb, teljesebb, az oktatott tárgyra vonatkozó önálló választ fokozatosan lehet megkövetelni.

A történelem és az országismeret foglalkozásokon a nyelvi fordulatok begyakoroltatását és aktivizálását az oktatás első fázisában a kis lépések módszerével végezzük. A történelem tananyag egymáshoz logikailag és módszertanilag kapcsolódó kis, de fokozatosan egyre nagyobb és nyelvtanilag bonyolultabb szakaszokra tagolódik. Az alapszókincset és a nyelvtani alapot a hallgatókkal a nyelvi képzés bevezető szakaszában sajátíttatjuk el. Annak érdekében, hogy a hallgatókat a tanulásra, a nyelvi készség fejlesztésére ösztönözzük, a „dialógus” módszert alkalmazzuk, amelynek legegyszerűbb elemei a kérdés és a felelet. Ennek a képességnek az elsajátítását nehézsége szerint szakaszokra bontottuk. 4–6 hetes képzés után a monológok egyre hosszabbak és önállóbbak lesznek. Számos automatizálási gyakorlat valamint az állandóan bővülő szókincs vezet a hallgatók tantárgyi, nyelvi tudásszintjének növeléséhez.

El kell kerülni túl sok részlet összekapcsolását, a részletekből az általánosba, a konkrétból az absztraktba, a tényből az általánosításba való átmenetet. Először a megértés, a

beszéd képességét kell gyakoroltatni, és csak utána kell a hallgatóknak a lengyel történelemre vonatkozó ismereteit formálni.

A második félévben a tanulócsoporthoz többségénél már lehet előadásokat, gyakorlatokat is tartani a lengyel középiskolák színvonalán, továbbá szemináriumokat, a hallgatók által előkészített referátumokat, vitákat szervezni. Itt arról van szó, hogy egyre gyakrabban kell a hallgatót arra készíteni, hogy a mondanivalóra koncentráljon azaz, hogy arra figyeljen hogy mit mond, és ne arra, hogy hogyan.

Így tehát az országismereti előadásokon a történelmi tartalom közlése egyben a nyelvi fordulatok aktivizálásának eszköze, a nyelvi készségek fejlesztője, gyakorlatilag a lengyel nyelv tanulásának egyik formája.

L. Zabrocki, a kommunikációs valamint a nyelvtanítás kibernetikus modelljét elemezve rámutatott arra a különbségre, amely a tananyag átadása és elsajátítása esetén a nyelvi és nem nyelvi módszerek között áll fenn.

A külföldieknek szervezett lengyel nyelvtanfolyamok esetében itt a szaktárgyokról van szó.

„A nem nyelvi úton átadott információk elsajátítása a tudat csatornáján keresztül történik, viszont a nyelvtani típusú információk (nyelvi struktúra) a tanuló gondolatában rögződnek, a tudat részvétele nélkül, a tudat részvételének tényezője a kifejezés-elemek elsajátításánál lép fel.”⁴ Így tehát a történelem és az országismeret tárgyak elsősorban a tudat szintjén hatnak. Az ezeknek a tárgyakban közölt ismeretek a tudat küszöbét átlépve a gondolatokban raktározódnak, és később innen kerülnek elő. Ezzel egyidőben viszont a tudat alatt ezeknek az ismereteknek el kell válniuk a nyelvtani struktúráról, de kapcsolódnuk kell szemantikai szempontból. A szemantikai összefüggések gyorsabban és könnyebben rögződnek, amennyiben előzőleg átélt tapasztalatokhoz kapcsolódnak. A hallgató gondolkodásában, főleg a második félévben a nyelvtani struktúrák kiválasztása már szinte mechanikusan, majdnem a tudati küszöb alól kell, hogy megtörténjen.

A történelem és az országismeret tárgyak tanítása egyidejűleg két síkon történik:

1. A külső – hallás-látás-mozgás síkján, ahol a nyelvoktatási foglalkozásokon megismert nyelvi formák begyakoroltatása történik meg.
2. Belső – jelentési (fogalmi) síkon, ahol az adott nyelvtani formák adott történelmi tartalmat közvetítenek, széles szöveges kapcsolatokban a megismert tények szemléletmódját tanítja, hozzákapcsolja a hallgató meglevő tudásához, tapasztalatához a tanulmányt.⁵

Néha megtörténik, hogy nemcsak a fogalom, hanem annak rövid meghatározása sem közelíthető a hallgató anyanyelvének eddig megismert fogalmihoz (robot, hetman stb.). A tanárnak ezért nagy erőfeszítéseket kell kifejtenie, hogy a hallgatók fogalmi-lexikális rendszere megfelelően fejlődjen, ez viszont a nyelvi fordulatok begyakoroltatásánál magasabb szintű tevékenység. Annál is inkább, mivel a történelem és országismeret tárgyak oktatásában a hallgatók által elsajátított nyelvtani modelleket csak olyan mértékben kell lexikálisan kiegészíteni, amennyire ezt a hallgató stúdiumai megkívánják. Javasolható tehát, hogy a nyelvi fordulatok aktivizálására alkalmazzuk a következő módszereket: előadás, vita a kiválasztott témában, referátumok, szakszövegek olvasása, aspiránsok csoportjában szakirodalom, tudományos dokumentációk gyűjtése, megvitatása.

A lengyel nyelv teljes megismerése a lengyel szokások, a kultúra megismeréséhez kapcsolódik. A nyelv ugyanis a kultúra terméke és egyben tükré. Ezért az előkészítőn tanuló diákok számára egy szélesen értelmezett ideológiai képzési akciót szervezünk, amelynek az a célja, hogy a hallgatók megismerjék jövődi tanulmányaik országát, valamint azoknak az embereknek a szokásait, akik között az elkövetkezendő években élni fognak.

Ezért az országismeret tárgyának nem lehet csupán az a célja, hogy megismertesse a hallgatókat Lengyelország politikai, gazdasági, társadalmi és kulturális folyamataival, jelenségeivel, hanem az országismeret és a többi tantárgyak egyidejűleg elmélyítik a lengyel nyelvtudást, gazdagítják a nyelvhasználat rugalmasságát, fejlesztik a külföldi hallgatók nyelvi készségét.

Emlékeztetni kell arra, hogy a speciális szókincset fokozatosan kell fejleszteni, didaktikai, pszichológiai szempontból figyelembe kell venni a nyelvi asszimiláció folyamatát, ezért az új szavak ismétlésére lehetőséget kell biztosítani.

A történelem és országismeret tárgyban az az optimális, ha a hallgató a 8 hónapos kurzus alatt kb. 1400 szót tanul meg. Ekkor biztosítható, hogy a megtanult szavak mennyisége arányban áll a hallgató pszichofizikai lehetőségeivel.

A didaktikai eredményesség szempontjából az elsajátíttatás hatékonyságának meghatározói a következők:

a külföldi diákok általános ismeretszintje Lengyelországról és a világról (megszerzett tapasztalatok), a hallgató érdeklődése, motivációja, kora, egészsége, az adaptáció folyamata, az előadók képességei, a hallgatói kör létszáma, a tanulás intenzitása a didaktikai órák száma, a nyelvi-szakmai színvonal foka.

(Fordította: Szilágyi Mihály)

IRODALOM

1. Por.W.Morton, *Dydaktyka języków obcych w szkole sredniej*, Warszawa 1978, s. 165; tenze, *Nowe horyzonty nauczania języków obcych*, Warszawa 1972, s. 159; L. Bloomfield, *Language History from „Language”*, New York 1965, s. 285, A. Prejbisz, *Sprawność rozumienia mowy*, „*Jezyki Obce w Szkole*” 1973, nr 5, s. 269; B. W. Bielajew, *Zarys psychologii nauczania języków obcych*, Warszawa 1969, s. 98; J. Orłowski, *Kształcenie operatywności języka rosyjskiego w kl. VIII–IX. L.O.*, „*Chowanna*” 1967, s. 494; M. Wisniewska-Mync, *Tekst a ćwiczenia w mówieniu. Rkps artykułu na 25-lecie Stidum Języka Polskiego dla Cudzoziemców UL*, Łódź 1977, s. 1. *Archiwum SJPC*.
2. L. Zabrocki, *Jezykoznawcze podstawy metodyki nauczania języków obcych*, Warszawa 1966, s. 17.
3. B. Bielajew, pp.cit.s.98; J. Wesolowski, *Uwagi a projektowaniu materialów wizualnych do nauczania języka polskiego*, Rkps artykułu na 25-lecie Stidum Języka Polskiego dla Cudzoziemców UL. *Archiwum SJPC*.

4. M. Modlibowski, *Umiejetnosc szybkiego czytania w jezyku ojczystym i jej wplyw na nauke jezyke obcego*, „*Neodidogmata*” IX, Poznan, 1976, s. 151–152; L. Zabrocki, *Cybernetyczny uklad komunikacji jezykowej*, „*Logopedia*” 1968, nr. 7, s. 3–22.
5. Prof. B.A. Jankowski, *Nauka jezyka obcego. Spojrzenie psychologa*, Warszawa 1973, s. 122–123.
6. Por. A. Prejbisz, *Czynniki determinujace efektywnosc szkolnego nauczania jezyka obcego*, „*Jezyki Obce w Szkole*” 1973, nr. 1, s. 1–7.